

Člověk na konci války

VÁŽENÉ ČTENÁŘKY, VÁŽENÍ ČTENÁŘI,

aktuální číslo revue *Paměť a dějiny* věnujeme 80. výročí konce druhé světové války. Rozhodli jsme se podívat se na něj z perspektivy jednotlivců a jejich osudů. Pohled na osvobození očima vězňů koncentračních táborů přináší příběhy Emila Lešáka (KT Flossenbürg) a Karla Frinty (KT Dachau). Oba se s roky prožitými v nacistickém lágru vyrovnávali po svém. Výtvarně nadaný policista Frinta si z věznění odnesl těžké zdravotní následky a vrátil se k němu prostřednictvím svých kreseb. Původní profesí novinář Lešák sepsal jedno z prvních pojednání o koncentračních táborech vůbec a jako svědek se zapojil do procesů s válečnými zločinci. Svůj boj proti zapomnění ale postupně začal vnímat jako do jisté míry marný. Kdyby se dožil dnešních dnů, možná by byl mile překvapen, že v někdejších areálech obou táborů fungují památníky se stálými expozicemi a dokumentačními a vzdělávacími centry, které ročně navštíví přes milion lidí z celého světa.

Konec války byl přelomový i pro pachatele násilí. Na příslušníky Gestapa sloužící ve východní části protektorátu, kam se na jaře 1945 blížila fronta, a na jejich pokus o únik před spravedlností se zaměřili Jan Vajskebr a Jan Zumr. Tak jako mnozí gestapáci unikali trestu po dlouhé roky i maďarští a slovenští nacisté, kteří na přelomu let 1944 a 1945 terorizovali východoslovenské Košice. O jejich řádění a vlekoucím se vyšetřování jimi spáchaných hrůzných činů se dočtete v článku Jiřího Plachého.

Vyrovnávání se s válečnou minulostí se ale netýkalo jen jednotlivců, nýbrž i celých komunit. Kvůli nedostatečnému vyšetření, mlčení a mlčení se dodnes vypořádává se svou historií ves Obytce na Klatovsku. V roce 1942 ji postihlo rozsáhlé zatýkání kvůli poslechu zahraničního rozhlasu, které si i s poválečnou odplatou vyžádalo osm mrtvých

a více než čtyřicet uvězněných. Trauma se přeneslo na další generace a katarze, také díky důkladnému historickému bádání, přichází až nyní. Více se o tom dozvíte ve studii Magdy Veselské.

Vaší pozornosti by neměl uniknout ani článek Adama Hradilka, který podrobil kritickému zkoumání osud známého pamětníka Vladimíra Hrozného. Autorova zjištění zcela boří jím budovanou konstrukci válečného hrdiny a vězně Gulagu. Věřme, že smyšlená Kozicínova story už napříště nebude překrývat příběhy skutečných obětí sovětských represí, a to včetně těch, o nichž píše ve svém příspěvku Anna Chlebina a Jan Dvořák.

Nové poznatky přináší také články Dity Homolové a Miloše Hořejše o aristokratech Jindřichu Thun-Hohensteinovi a Maxi Egonu Hohenlohe-Langenburgovi, kteří se kontroverzně zapsali do našich novodobých dějin. A rovněž bych vás ráda upozornila na analytickou studii Stanislava Kokošky o takřka neřešitelných dilematech protektorátní české politiky.

Jaro 1945 bylo turbulentní dobou plnou rozporů a protikladů, což dobře vystihuje fotografie na titulní straně. Ač by se mohlo zdát, že zachycuje ženy radující se ze znovunabytí svobody, není tomu tak. Momentka vznikla na nádraží v Roztokách u Prahy 30. dubna 1945 a jsou na ní vězeňkyně koncentračních táborů během transportu smrti, který přes městečko projížděl. Na jiných snímcích, pořízených týměž fotografem ve stejný den na stejném místě, bychom spatřili vyzáblá těla vězňů, kteří zemřeli ještě před příjezdem vlaku do Roztok. Opatrné úsměvy žen tak spíš odrážejí jejich naději, že prožívané hrůzy již brzy pominou.

Milé čtenářky, milí čtenáři, věřím, že vás nově objevené či nově zpracované příběhy z tohoto čísla zaujmou.

PAVLA PLACHÁ